

ЗА ЕС КАТО ЗАТВОР И УСЛОВИЯТА ЗА НАПУСКАНЕ НА СССР – ARE YOU SERIOUS ?

ДОЦ. МИРЕЛА ВЕЛЕВА

3 октомври 2018г.

По време на годишната конференция на консервативна партия в Бирмингам на 1.10. 2018, британският външен министър Джереми Хънт определи подхода на ЕС към Брекзит като опит "да се запази целостта на клуба", като се накаже "един член, който напуска". В този контекст той си позволи да зададе риторичния въпрос - *"Какво се случва с доверието и идеалите на европейската мечта? ЕС бе създаден, за да защитава свободата. Съветският съюз бе този, който не позволяваше на хората да напуснат."*

Сравнението между подхода на Съюза на съветските социалистически републики (СССР) спрямо опити за напускане на някоя от сателитните страни и този на ЕС към напускането на Лондон не е просто некоректна употреба на историята. Нещо повече, то граничи с неуважение към жертвите на съветските репресии по време на комунизма и то именно в юбилейна година от Пражката пролет през 1968г. Освен ако не е проява на традиционната британска арогантност.

Според утвърдените исторически факти, държавите от сателитната зона на СССР, създадена след Втората световна война нямат право на свободен избор относно принадлежността си към тази зона. Те са разпределени в „съветската сфера на влияние“ между 1944г. и 1945г. в резултат от сделките (включително процентната сделка) между Чърчил, Сталин и Рузвелт (Труман). Удълженото присъствие на Червената армия (базирано на тези договорености) във вече освободените от нацизма държави (с изключение на България съветски окупационни войски има във всички страни на Вършавския договор до неговия край) осигурява промяната на общественно-политическата им система. В продължение на няколко години СССР установява директен

военен и политически контрол над балтийските държави, Полша, Чехословакия, източната част на Германия, Унгария, както и върху България и Румъния. Именно тази тенденция провокира Чърчил да използва през 1946г. емблематичната метафора за „желязната завеса“ „На континента, от Шчечин на Балтика до Триест на Адриатика, се е спуснала желязна завеса. От едната страна на завесата са всички столици на древните държави в Централна и Източна Европа – Варшава, Берлин, Прага, Виена, Будапеща, Белград, Букурещ, София...Почти всички тези страни се управляват от полицейски правителства и до този момент, с изключение на Чехословакия, в тях няма истинска демокрация“.

От своя страна, създадената след Втората световна война е Европейска икономическа общност (ЕИО), която по-късно се трансформира в ЕС, е доброволен съюз между държави, които са подписали договори помежду си, относно правилата върху които ще се градят отношенията им. Всички по-късно присъединили се страни подават молби за членство и съответно договарят това членство, така че интересите им да бъдат максимално зачетени. От тази гледна точка, включването в европейския проект не е резултат от натиск и репресии, какъвто е случаят с включването в комунистическия проект на СССР. Напротив, то е основано на ясно формуирани национални интереси и съответно калкуирани ползи и загуби от евентуалното членство. Точно тези калкулации предопределят първоначалната незаинтересованост на Великобритания от участие в ЕИО, но и последващата промяна в отношението на

Лондон към европейския проект. Ако в началото на 50те години Обединеното кралство все още изглежда като Велика сила в международните отношения, британската икономика реализира високи печалби, включително и от активна търговията със страните от Британската общност, то през втората половина на декадата – тенденциите се променят към негативна посока. Именно тази промяна принуждава Великобритания да подаде молба за членство и то едва след провала на опитите на Лондон да си осигури „най-доброто и от двата свята“ като трансформира амбициозния проект на ЕИО за общ пазар в традиционна зона за свободна търговия.

Така както включването в сателитната зона за страните от Централна и Източна Европа не е доброволно, то и евентуалните опити за нейното напускане са наказвани незабавно и със съкрушителен замах от страна на СССР. При всеки случай на отклонение от комунистическите принципи в употреба се въвежда военна сила, която е наречена „братска помощ“ от окупационните съветски части и/или войските на Варшавския договор (Доктрината Брежнев). Основен символ на тази помощ са съветските танкове, които са и най-мощното конвенционално оръжие с което СССР разполага след Втората световна война.

Както е добре известно, през ноември 1956г. СССР предприема брутална намеса във вътрешните работи на Унгария под формата на „братска помощ“. Тя идва в отговор на декларираното желание на унгарските управляващи, начело с И. Наги да предприемат

реформи в комунистическата политическа система и съответно да напуснат Организацията на Варшавския договор. Съветските танкове влизат в Будапеща и потушават антикомунистическия бунт. В резултат на унгарските събития загиват около 4 000 унгарски граждани, близо 20 000 бягат в Австрия, 35 000 са арестувани и изпратени в затворите.

По време на Пражката пролет през 1968г. войските на „братските социалистически държави“ от Варшавския договор навлизат в територията на Чехословакия с цел да предотвратят предприемането на мащабни политически реформи от чешките управляващи, начело с А. Дубчек, съдържащи потенциал за напускане на комунистическия лагер. Окупацията на Чехословакия е най-мащабната военна операция в Европа след Втората световна война. В нея участват 29 дивизии, 7500 танка и повече от 1000 самолета. През октомври 1968г. парламентът на Чехословакия ратифицира наложения от СССР договор за временно разполагане на съветски войски на чехословашка територия, което всъщност продължава 20 години, обезкуражавайки всеки нов опит за „напускане“. След края на Пражката пролет над 70 000 чехословашки граждани са принудени да емигрират на Запад.

В този исторически контекст, е повече от ясно, че напускането на комунистическия лагер изобщо не е било допустимо т.е. то не съществува като възможност. Не по-малко очевидно е че ЕС по презумпция не разполага с никакъв капацитет, нито с желание, за

насилствено задържане на членуващите в него страни – по примера на СССР. Точно обратното, напускането на една страна членка е договорно установено тъкмо в ДЕС и, съответно, в договорите за членство на страните-участнички в Съюза. Лисабонският договор съдържа клауза (чл. 50) за напускане, определяща процедурите при реализиране на такъв акт.

От тази гледна точка, представянето на ЕС като бъдещ „затвор“ на народите по Хънт на пръв поглед изглежда трудно въобразимо. Дори популисти като В. Орбан, Я. Качински, та и К. Каракачанов не могат да се похвалят с такъв полет на въображението, доколкото (все още) употребяват сравнението със СССР, за да онагледят въображаемата намеса на ЕС в суверенните дела на държавата, т.е. „нежелан натрапник“ но не и „строг тъмничар“. Всъщност, обаче този демагогски ход, чиято цел е да прикрие нежеланието на Лондон да спазва партньорските си ангажименти е логичен опит за прикриване на това нежелание с фалшиви ценностни аргументи.

Подходът на ЕС да се стреми към запазване на интегритета си като не допусне прецедент, при който напускащата страна ще се ползва с привилегирован достъп до вътрешния пазар различен от този на други трети страни, е съвсем естествен и напълно основателен. Подобен достъп би поставил под въпрос смисъла членството в ЕС, а с това и този на европейските институции и на интеграционния проект изобщо. Основополагащ принцип за Съюза е, че няма как една страна да получи ползи само от

желаните от нея политики без да участва в целия проект. В този смисъл няма как да се очаква от Съюза да отговори на очакванията на Великобритания, които са именно в тази посока.

В този контекст, вкарването в действие на подобни ефектни пропагандни ходове не допринася за намирането на изход от задънената улица на преговорите по Брекзит. Напротив, по-скоро повишава напрежението между двете страни, подлагайки на риск постигането на работещо споразумение в краткото оставащо време до март 2019г.

Доколко наистина "урокут от историята е ясен" за британските управляващи, както твърди Хънт е въпрос, чиито отговор предстои да разберем. Определено обаче това така ефектно заради нелепостта му в европейски континентален аспект публично изявление на отговорен британски политик, не дава храна за оптимистични очаквания относно бъдещето на Брекзит.